

ACTIVITĂȚILE DE FORMARE CONTINUĂ DIN CADRUL PROIECTULUI „HRISOAVELE BASARABENE ȘI ALTE DOCUMENTE ISTORICE DIN SEC. XIX”

Mariana KIRIAKOV,
Biblioteca Națională a
Republicii Moldova

Rezumat: Autorul descrie activitățile de formare continuă, realizate în cadrul proiectului „Hrisoavele basarabene și alte documente istorice din sec. XIX”, implementat de către Biblioteca Națională a Republicii Moldova și de Asociația Obștească „Liga Bibliotecarilor din Republica Moldova „Alexe Rău”. Atelierele internaționale „Politica de preservare a colecțiilor de documente” și „Tehnologii și metode inovatoare în restaurarea documentelor vechi” au fost livrate de către specialiștii Bibliotecii Congresului SUA. Articolul este suplimentat de Anexe, care cuprind și o serie de recomandări în domeniul conservării și preservării documentelor; rezonabile pentru un cerc larg de instituții infodocumentare.

Cuvinte-cheie: proiecte internaționale, preservare, restaurare, conservare, carte veche.

Abstract: The author describes the training activities of continuing education, organized during the project „Early 19th-Century Bessarabian Charters and Historical Documents”, implemented by the National Library of Republic of Moldova and the Public Association „Alexe Rău” Librarians’ League of the Republic of Moldova”. The international workshops „Preservation policy of collection of documents” and “Technology and innovation methods of restoration of old documents” were delivered by the specialists of the Library of Congress of USA. The article is supplemented by Annexes, which include, as well, the recommendations on conservation and preservation, reasonable for a large number of institutions of information and documentation.

Keywords: projects, preservation, restoration, conservation, old books.

În perioada 21-23 martie 2018 doi reprezentanți ai Bibliotecii Congresului a Statelor Unite ale Americii – Nancy Lev-Alexander, specialist în stabilizare a colecțiilor și conservare preventivă și Alan Haley, specialist preservare, au efectuat o vizită profesională la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, în cadrul căreia au livrat Atelierul „Politica de preservare a colecțiilor de documente”. La atelierul memorabil au participat 25 de persoane din bibliotecile, muzeele și instituțiile infodocumentare din Republica Moldova.

Atelierul a fost primul din cele două ateliere organizate în cadrul Proiectului „Hrisoavele basarabene și alte documente istorice din sec. XIX”, susținut financiar de Ambasada SUA în Republica Moldova. Mai jos se sumarizează activitatea primului atelier din cadrul proiectului cu includerea recomandărilor specialiștilor americani, care au fost prelucrate și adaptate de autor (vezi **Anexa nr. 3**).

Recomandările specialiștilor din Biblioteca Congresului a Statelor Unite ale Americii au vizat, în special, Biblioteca

Națională a Republicii Moldova, dar pot fi utilizate cu succes și de alte instituții infodocumentare din Republica Moldova, care se confruntă cu probleme de același gen.

Metodologia de lucru cu participanții a fost diversă. Din metodele practice vom menționa: **expoziția** de materiale, cu care au venit experții și care a cuprins diferite obiecte având o protecție specifică fiecărui obiect (mostre și fotografii); **exercițiul de monitorizare** a situației curente a fondurilor de carte a BNRM; **demonstrația** lucrului practic – de ex., tehnici de lucru de recuperare a obiectelor care, în scopuri de învățare, „au tras apă în urma inundațiilor”. Pentru a elabora recomandările finale, specialiștii din SUA, împreună cu participanții atelierului au efectuat o **tură** a Bibliotecii Naționale ale Republicii Moldova. Participanții au avut sarcina de a aplica cunoștințele acumulate în primele zile ale Atelierului – de a observa de sine stătător și de a nota elementele care necesită îmbunătățire, iar a doua zi de a confrunta observațiile proprii cu cele reflectate în recomandările specialiștilor americani.

Pe lângă aceasta, au fost utilizate metodele **anchetării preventive** și a **prezentării**. Înainte de atelier participanții au completat chestionare cu privire la colecția instituției proprii, procedurile de conservare, monitorizarea condițiilor de mediu, etc. În cadrul atelierului reprezentanții instituțiilor infodocumentare au avut posibilitatea de a prezenta instituția sa și de a vorbi despre problemele elucidate. Toate acestea au fost, desigur, colectate de specialiștii americani și, în măsura posibilităților, puse în discuție și incluse ulterior în recomandări. Astfel, s-a obținut o acoperire cât mai largă a solicitărilor venite de la participanți.

Subiectele atelierului s-au axat pe definițiile și conceptele de bază a prezervării preventive și au inclus:

- discutarea intereselor și provocărilor comune;
- conservarea preventivă: condițiile de mediu, depozitarea colecțiilor, securitatea colecțiilor, gestionarea situațiilor de urgență, conservare;
- evaluarea clădirii și a infrastructurii;
- reformatarea / digitalizarea;

- obiecte pentru expoziții și organizarea expozițiilor;

- utilizarea cercetării;

- demonstrarea tehnicii de recuperare a materialelor colecțiilor care au suferit în urma inundației.

Fiecare sesiune teoretică a fost urmată de o sesiune de întrebări și răspunsuri.

Este de menționat faptul, că specialiștii americani au avut o abordare profesională rațională și echilibrată, precum și o atitudine plină de respect, bunăvoință, colegialitate, egalitate față de specialiștii din Moldova. Această atitudine, în sine, este o manifestare a **valorilor interioare**, atitudine care poate servi drept un **model** pentru toți cei interesați în dezvoltarea profesională și personală. Ei au confirmat încă o dată, că pentru a fi profesionist nu sunt suficiente doar cunoștințele, e nevoie de atitudine, mai ales de suflet, pe care îl pui în toate lucrurile pe care le faci. Specialiștii americani au subliniat, că toate recomandările lor sunt bazate pe experiența de lucru, pe soluțiile găsite și aplicate în instituția proprie (de ei însuși sau de colegii din Diviziunea de Conservare), și, totodată, nu sunt universale, și / sau unicele posibile; la întrebări au fost date răspunsuri clare și simple, fără nuanțe de superioritate. Ei au încurajat creativitatea participanților, apariția soluțiilor noi, și, totodată, au pus în valoare soluțiile locale existente, care de-a lungul anilor s-au adeverit a fi funcționale.

De exemplu, în cadrul vizitei secției Audiovideoteca a BNRM, specialiștii americani au observat felul în care sunt protejate colecțiile – ele sunt acoperite cu fâșii de carton (sub forma de unghi). Nancy și Alan au apreciat faptul că este o soluție practică, care ar putea fi folosită și pentru alte colecții (unde nu sunt soluții de acest gen). Deși unii specialiști locali s-au așteptat la o critică a metodei date, considerând că dacă materialele de protecție sunt vechi, nu arată foarte “modern”, ele ar putea să nu mai fie “bune”, evaluarea specialiștilor americani a fost pozitivă, iar la baza evaluării a stat utilitatea și nu timpul de apariție a metodei sau felul cum arată. Specialiștii americani au menționat, că aici a avut loc o învățare ambidirecțională, unde au învățat

nu numai participanții, dar și trainerii, asigurând astfel o dezvoltare mai adâncă a subiectelor.

Specialiștii americani au făcut sugestii pe loc, direct în secția care era vizitată, în dependență de specificul secției. Pe lângă acesta, specialiștii americani au cules date despre starea mediului înconjurător – în fiecare depozit de carte a fost măsurată temperatura aerului, umiditatea relativă [8; 10, P. 21]; s-a examinat protejarea față de lumina solară, s-a atras atenție la prezența indicatoarelor de evacuare, sistemelor antiincendiar, ordinea locurilor de lucru – în special atunci, când ele sunt organizate direct în depozit. De exemplu, una din sugestii a fost despre necesitatea avertizării asupra excluderii utilizării produselor alimentare în depozite și sălile de lectură. Toate recomandările au fost sumarizate și prezentate în ultima zi a atelierului (vezi *Anexa nr. 3*).

Experții americani au menționat, că BNRM dispune de mai multe spații expoziționale, și, de multe ori, expozițiile sunt organizate concomitent. Reieșind din popularitatea expozițiilor în bibliotecă, experții americani au introdus în tematica atelierului un subiect adăugător de organizare a expozițiilor, oferind, astfel, o plusvaloare activității de expunere a documentelor. Cele mai importante recomandări cu privire la organizarea expozițiilor au fost cu privire la deschiderea cărții sub un unghi, cu o rază mică de deschidere, folosirea suporturilor pentru susținerea cărților (cartea fiind în poziție semideschisă), evitarea benzilor de cauciuc și folosirea unui mic pătrat de hârtie dedesubt dacă se folosesc clame (vezi *Anexa nr 1*, subiectele *Politici pentru organizarea expozițiilor; Expunerea la lumină a colecțiilor; Selectarea materialelor pentru expoziții; Vitrine pentru expoziții*).

BNRM nu are practici de folosire a gelului de silice [3, 8, 13], dar, deoarece îl întâlnim adesea la procurarea anumitor mărfuri, îl putem colecta și plasa în secțiunile vitrinelor de expoziție în cazurile indicate în recomandare și / sau, de exemplu, în cutiile unde se păstrează fotografiile.

Pe lângă faptul că se interzice de a-l con-

suma (substanță toxică la înghițire), pentru utilizarea gelului de silice se cere respectarea măsurilor generale de protecție; mai menționăm că gelul de silice poate fi reutilizat repetat după uscare.

Datorită recomandărilor experților americani, echipa Proiectului „Hrisoavele basarabene și alte documente istorice din sec. XIX” a decis să confecționeze suporturi pentru cărți din sticlă organică pentru a fi utilizate în cadrul expozițiilor de carte rară. Confecționarea suporturilor nu era prevăzută în proiect, dar necesitatea lor a apărut pe parcursul derulării proiectului, în special după confecționarea mobilierului nou de expoziție.

Modelele de suporturi de carte, confecționate de Tipografia *A3plus*, au fost comandate în cantitate suficientă pentru expozițiile curente a secției de Carte veche și rară, iar după o perioadă de timp mai lungă se va face evaluarea și ajustarea, după necesitate, la cerințele noi de organizare a expozițiilor (deja în afara proiectului).

Documentele pentru expoziții se întorc la raft și desigur, tema păstrării cărților în depozite a fost una din cele mai solicitate. O atenție deosebită a fost acordată secției de Artă și hărți, în posesia cărora sunt diverse formate de documente (vezi *Anexa nr. 1*, subiectele *Aspecte generale cu privire la rafturi; Depozitarea stamperilor și / sau a altor formate grafice; Depozitarea albumelor de muzică; Depozitarea cărților rare; Întreținerea spațiilor de depozitare; Condițiile mediului: Monitorizarea, Climatizarea în secția de Carte veche și rară; Sistemul de încălzire, ventilare și aer condiționat; Zonele de depozitare cu risc de umezeală*).

Menționăm, că atelierul a avut loc în faza incipientă a Proiectului „Hrisoavele basarabene și alte documente istorice din sec. XIX” (durata proiectului: 01.10.2017 - 30.09.2019; vezi *Anexa nr. 2*) și recomandările au ajutat la selectarea echipamentelor cu respectarea bugetului planificat și în limitele ofertei pieței locale. Au fost procurate 2 termohigrometre portative, 2 aspiratoare cu seturi adăugătoare de perii, 3 climatizoare și 3 umidificatoare. Pe lângă acesta, BNRM a intrat în posesia a unui set

de micro ustensile, care se ajustează la un aspirator obișnuit. Cadoul a fost făcut de Biblioteca Congresului SUA, pentru care ne exprimăm gratitudinea.

Celelalte recomandări de achiziționare rămân pentru realizare în afara proiectului. Chiar dacă nu avem aceleași șanse ca în Biblioteca Congresului SUA de a căpăta o donație de dulapuri pentru păstrarea documentelor de format mare, cu multe sertare orizontale, putem căuta opțiuni locale, de exemplu, să solicităm confecționarea unor astfel de dulapuri de către producătorii de mobilă sau, eventual, cei de stupi de albine – experiența celor din urmă la confecționarea ramelor poate fi ajustată la nevoia bibliotecilor de a avea dulapuri cu multe sertare înguste de dimensiuni mari.

O atenție deosebită a fost atrasă și secției Colecții digitale a BNRM, și anume: tehnici de scanare, securității scanării cărților, necesității elaborării unui program de digitizare și scrierii proiectelor de digitizare (vezi *Anexa nr. 1*, subiectul *Digitizarea*).

În domeniul managementului situațiilor de urgență (7, P. 21; 8), la fel, este nevoie de lucrat la elaborarea unor documente noi, care să includă detalii referitoare la măsurile concrete de acționare în cazul situațiilor de urgență, precum și la elementele de contracarare a acestor situații (vezi *Anexa nr. 1*, subiectul *Managementul situațiilor de urgență*).

Merită o atenție deosebită recomandările cu privire la crearea rețelelor profesionale, organizarea discuțiilor cu partenerii interesați, activități cu care BNRM este cunoscută și care rămân a fi dezvoltate și aprofundate, și care, probabil, nu au fost considerate ca elemente ce reduc riscul și se referă la managementul situațiilor de urgență.

La 4-7 decembrie 2018 la Biblioteca Națională a Republicii Moldova s-a desfășurat Atelierul „Tehnologii și metode inovatoare în restaurarea documentelor vechi”, formatori - Susan Peckham, conservator senior hârtie și Daniel Paterson, conservator senior carte rară, Biblioteca Congresului SUA. Atelierul a avut loc grație sprijinului financiar al Ambasadei SUA în Moldova, Fondului Ambasadorilor

în cadrul Proiectului “Hrisoavele basarabene și alte documente istorice din sec. XIX”.

Participanții atelierului au fost 25 de specialiști din bibliotecile, muzeele și Arhiva Națională a Moldovei, majoritatea fiind parte a Programului Național “Memoria Moldovei”. Pentru atelier au fost identificate o colecție de carte din fondul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, precum și o parte din colecția de hrisoave basarabene, pentru care participanții trebuiau să confecționeze cutii și mape de protecție.

Cu o zi înainte de începerea atelierului specialiștii americani au pregătit sala pentru sesiunile practice: au acoperit mesele cu hârtie în scop de protecție, au distribuit mici seturi de unelte de lucru, au aranjat materialele și mostrele pentru exercițiile practice. Cu 3 luni înainte de atelier câteva mostre de carton pe care le deține Biblioteca Națională au fost trimise la Biblioteca Congresului SUA pentru a depista rezerva alcalină [7, P. 5]. A fost întreprinsă o tentativă de a procura un set impunător de carton și hârtie cu calitate de arhivare din Marea Britanie pentru a fi utilizată în cadrul atelierului și pentru a confecționa cutii de protecție după atelier. Din păcate, deși Daniel Paterson și Susan Peckham s-au implicat direct în selectarea materialelor, au trimis scrisori de confirmare și au efectuat discuții la telefon cu reprezentanții firmei străine, din cauza lipsei de responsabilitate, setul nu a putut fi îmbarcat la bordul avionului, iar variantele alternative de transport au fost refuzate din cauza prețurilor care erau de două ori mai mari decât însuși setul comandat. Materialele pe care le avea Biblioteca Națională și cele aduse de către specialiștii americani au fost utilizate eficient de către participanți, procurarea setului de carton cu calitate de arhivare rămânând pentru proiectele ce vor urma.

Atelierul a constat din sesiuni teoretice și practice; partea teoretică a inclus o introducere în utilizarea cutiilor de protecție în instituțiile infodocumentare, un studiu asupra mucegaiului, tratamentelor de stabilizare, pregătirii expozițiilor (sprijinirea obiectelor expoziționale, utilizarea șevaletelor, benzilor etc.).

Sesiunile practice au inclus **demonstra-**

rea tehnicii de curățire a cărților afectate de mucegaiul non-toxic cu ajutorul aspiratorului și a unei plase din material rigid; tehnicii de preparare a pastei adezive (cu utilizarea metilcelulozei și a pastei de amidon de grâu (7, P. 8); **exerciții** de confecționare a diferitor tipuri de cutii de protecție, confecționarea chenarelor pentru materiale expoziționale (tablouri ș.a. imagini grafice); tehnici de bază de reparare a cărților, îndepărtarea capselor și clamelor ruginite de pe documente, etc. Participanții au fost împărțiți în 2 grupe, care au făcut rotație (în afara exercițiilor demonstrative comune de grup).

Demonstrarea tehnicii de curățire a cărților afectate de mucegaiul non-toxic a avut loc în curtea Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. La un aspirator obișnuit a fost cuplată o țevă adăugătoare cu perie de dimensiuni mici – un astfel de set de ustensile a fost donat Centrului Tehnic de Conservare și Restaurare al BNRM. Participanții au avut posibilitatea să încerce să curețe de sine stătător paginile cărții afectate, să cerceteze zonele afectate de mucegai cu lupă pentru a-l putea identifica ulterior și pentru a-l deosebi de petele de rugină.

O altă demonstrație de grup a constat în prepararea pastei adezive utilizate pentru repararea de bază a documentelor. Participanții au avut posibilitatea de a vedea viscozitatea materialului, urmări timpul de preparare, și precum și de a lucra cu el.

Majoritatea timpului atelierului au fost preocupați de exercițiile de confecționare a cutiilor protectoare și a lecternelor. Toate mostrele confecționate de către participanți au fost luate cu ei ca exemple pentru lucrul de replicare în instituțiile sale.

Participanții atelierului au completat un formular de evaluare, în care au solicitat aprofundarea diferitor subiecte, cum ar fi tehnologiile de restaurare a cotorului și a copertei unei cărți – tema fiind solicitată de mai mult de o treime de participanți (36%). După spusele experților americani, această temă este destul de voluminoasă și necesită un atelier aparte.

Cele mai solicitate subiecte ale atelie-

rului au fost prepararea pastei adezive și a tehnicii de aspirare a mucegaiului non-toxic.

Concluzii

Concluzii referitor la proiectele de bibliotecă:

Activitatea de proiect solicită o serie de abilități organizaționale, spirit antreprenorial, creativitate, abilitatea de abordare a sarcinilor necunoscute, cercetate, analiză și sinteză a informației, nivel de receptivitate ridicat al noului, studierea inovațiilor în domeniile conexe, posibilitatea de a prognoza dezvoltarea la scară microeconomică și macroeconomică, promtitudine ș.a.

Implicarea în proiecte a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova este mai mult la nivel individual, efectuată de către câteva persoane, mai rar la nivel de departament, comitet director, sau câteva secții. Implicarea în proiecte oferă Bibliotecii Naționale posibilitatea de a se dezvolta prin:

- încurajarea formării continue în domeniile care dezvoltă abilitățile necesare a personalului BNRM la scară largă (vezi mai sus);
- investirea în formarea continuă a persoanelor care se implică de sine stătător în proiecte – cursurile cu certificare din partea centrelor specializate fiind foarte scumpe;
- încurajarea schimbului de experiență cu alte biblioteci și instituții infodocumentare în acest domeniu, precum și cu ONG-uri care activează în bază de proiecte;
- asigurarea cadrului legal a activității managementului de proiecte, aici incluzând și posibilitatea de management financiar independent a BNRM (la moment, operațiunile bancare se efectuează prin intermediul *Asociației Obștești Liga Bibliotecarilor din Republica Moldova „Alexe Rău”*);
- încurajarea valorificării și valorizării rezultatelor și experienței obținute în cadrul implementării proiectelor de succes și orientarea pentru rezultate de lungă durată;
- explorarea relațiilor internaționale în scopul obținerii a mai multor parteneriate posibile în beneficiul ambelor (sau a mai

multor) instituții.

Concluzii pentru domeniul organizării activităților de formare continuă în cadrul proiectelor de bibliotecă:

- Respectul și responsabilitatea colegilor americani a permis livrarea atelierelor cu succes și a fost un bun reper pentru constituirea unor parteneriate trainice; comunicarea cu ei continuă și în prezent, aducând cu sine un impact durabil;

- Atelierele au demonstrat utilitatea sa ca formă de organizare, contribuind la dobândirea și / sau evaluarea anumitor achiziții. Procesul de desfășurare a avut un caracter stimulator, încurajând participanții să-și dezvolte propriile modele de lucru; Biblioteca Națională a Republicii Moldova a avut parte de consultație din partea experților care a permis de a duce la bun sfârșit proiectul „Hrisoavele basarabene și alte documente istorice din sec. XIX”;

- Recomandările experților americani se referă la lucrurile elementare, la necesitățile de primă ordine care sunt la momentul dat suprafață și, pe de altă parte, sunt realizabile; Graduitatea, de la simplu la complicat, pașii mici, însușirea temeinică a lucrurilor, au fost principiile cu care au operat experții;

- Atelierele au avut scop dezvoltarea abilităților practice și abilităților de incluziune a aspectelor de salvagardare a documentelor la nivel de instituție.

- Atelierele au fost foarte solicitate de către instituțiile interesate; pentru a integra solicitările parvenite de la instituții s-a recurs la creșterea numărului de participanți (de exemplu, pentru atelierul al doilea în loc de 15 participanți, planificați inițial,

cifra a crescut la 25) în schimbul reducerii unor teme (umidificarea documentelor și tehnica de netezire a hârtiei);

- Cel de-al doilea, atelierul a demonstrat, că participanții pot efectua reparații de bază a documentului (completarea spațiilor deteriorate a documentului vechi cu hârtie japoneză) și confecționarea cutiilor de păstrare a cărților și altor documente vechi și rare;

- Valorificarea continuă a noilor cunoștințe și deprinderi în lucrul de salvagardare a colecțiilor de documente va permite de a scoate în evidență și alte necesități în domeniu, favorizând dezvoltarea generală a acestuia;

- Atelierele și proiectul, în general, au scos în evidență alte nevoi ale Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, satisfacerea cărora va servi dezvoltării organizaționale, care este nemijlocit legată de calitatea serviciilor oferite utilizatorilor, dezvoltarea unor servicii noi (organizarea expozițiilor din cadrul Muzeului Cărții în baza colecțiilor secție de Carte veche și rară), precum și îmbunătățirea calității lucrului bibliotecarilor din republică (abilitați de reparare de bază a cărților și a documentelor, elaborarea pașaportului cărții vechi și rare, etc.);

- Atelierele au favorizat aprofundarea rolului BNRM în calitate de centru profesional în domeniul de conservare și restaurare a patrimoniului infodocumentar;

- Organizarea activităților de formare continuă pentru bibliotecari în cadrul proiectelor este recomandabilă pentru alte proiecte potențiale, fiind o metodă calitativă de stimulare a dezvoltării în mai multe arii profesionale conexe.

Referințe bibliografice:

1. COSOVAN, Veronica. Proiectele culturale: Oportunitate pentru implementarea politicilor de rezervare. In: Magazin bibliologic. 2019, nr. 1/2, pp. 14-21. ISSN 1857-1476.
2. CU PRIVIRE LA MODUL de aplicare a cotei zero a TVA la livrările de mărfuri, servicii efectuate pe teritoriul țării și de acordare a facilităților fiscale și vamale pentru proiectele de asistență tehnică și investițională în derulare, care cad sub incidența tratatelor internaționale, la care Republica Moldova este parte: [hotărârea nr. 1142 din 20 decembrie 2017 a Guvernului Rep. Moldova]. In: Monitorul oficial al Republicii Moldova. 2017, nr. 451/463, pp. 118-122.
3. GEL de silice: Desiccanții. Întrebări frecvente [online] [citată 13.04.2021]. Disponibil: <https://www.mylarshop.com/ro/mylar-shop-articles/silica-gel-desiccants-faq>

4. LAVENDER, Kenneth. Book repair. A How-To-Do-It Manual. 2nd ed. Neal-Schuman Publishers, Inc.: New York, 2001. 270 p. ISBN 1-55570-408-5.
5. NESTORESCU, Silvia. Conservarea și prezervarea documentelor în bibliotecile publice [online] [citată 13.04.2021]. Disponibil: <http://ghid-pentru-bibliotecari.arc-software.ro/doku.php?id=conservare-si-prezervare-in-bibliotecile-publice>
6. PRESERVATION: Issues and Planning. Editors: Paul N. Banks, Roberta Pilette. American Library Association: Chicago, 2000. 360 p. ISBN 0-8389-0776-8.
7. PRINCIPII de păstrare și mănuire a materialului de bibliotecă. International Federation of Library Associations and Institutions. Traducere de Lăcrămioara Chihaiia și Elena Ștefănescu. Iași, 2009. 104 p. [online] [citată 04.04.2021]. Disponibil <https://www.ifla.org/files/assets/pac/ipi/ipi1-ro.pdf>
8. PRINCIPII generale privind conservarea preventivă a patrimoniului cultural mobil [online] [citată 13.04.2021]. Disponibil: <https://www.rasfoiesc.com/hobby/arta-cultura/PRINCIPII-GENERALE-PRIVIND-CON64.php>
9. PROJECT Management Institute. PMI Lexicon of Project Management Terms [online]. [citată 02.03.2021]. Disponibil: <https://www.pmi.org/pmbok-guide-standards/lexicon>
10. TENDINȚE în conservarea preventivă. Articole selectate din literatura de specialitate internațională [online]. Editor Marta Guttman. Sibiu: Asta Museum, 2009. 198 p. ISBN 978-973-88607-7-3 [citată 13.08.2020]. Disponibil: <https://conservarepreventiva.wordpress.com/carti-pdf/>
11. TOSTOGAN, Aliona. Proiectul „Salvgardarea hrisoavelor basarabene din perioada țaristă (1812-1917)”: Scop, implementare, impact. In: Magazin bibliologic, 2019, nr. 3/4, pp. 4-11. ISSN 1857-1476.
12. TRANSFORMING FUTURE MUSEUMS. Project Management Toolkit. British Council, International Museum Academy Greece. 58 p.
13. [UTILIZAREA punguțelor de silica gel] [online] [citată 13.04.2021]. Disponibil: <https://www.olx.ro/oferta/silica-gel-ID9BJZn.html>
14. YOUTH CHANGING THE WORLD: Youth Service Project Toolkit. Youth Service America. 22 p.

Anexa nr. 1

Recomandările specialiștilor Bibliotecii Congresului SUA Nancy Lev-Alexander, specialist stabilizare a colecțiilor și conservare preventivă și Alan Haley, specialist prezervare cu privire la diferite subiecte abordate în timpul Atelierului „Politica de prezervare a colecțiilor de documente”, 21-23 martie 2018

Politici pentru organizarea expozițiilor Expunerea la lumină a colecțiilor

- Organizați expoziții pe termen scurt pentru a reduce riscul de deteriorare din cauza expunerii la lumină;

- Preveniți căderea razelor solare directe asupra colecțiilor utilizând la ferestre jaluzele, ecrane sau peliculă de protecție împotriva razelor ultraviolete;

- Pentru determinarea gradului de deteriorare a razelor ultraviolete, plasați în zona de expoziție standartul de lână albastre (blue wool indicator cards).

Selectarea materialelor pentru expoziții

- Evaluați cu atenție cât de tare poate fi deschisă o carte fără a-i cauza prejudicii. Nu forțați cartea pentru a obține o rază de deschidere mult prea mare, care ar

duce la destrămarea paginilor, dez asamblarea blocului de carte de cotor, vătămarea cusăturii blocului.

Îngrijirea cărților în timpul expoziției

- Pentru a preveni tensionarea articulațiilor și a porțiunilor adiacente dintre coperti și forțați / pagini, evitați deschiderea maximă a copertii anterioare și posterioare. Utilizați suporturi, blocuri sau triunghiuri din lemn pentru suportul lor;

- În unele cazuri, pentru a ține pagina deschisă, se poate de pus pe marginea cărții o fâșie de hârtie sau o placă mată de plastic, greutatea cărora este suficientă pentru acest lucru;

- Benzile de cauciuc folosite pentru a ține paginile deschise pot lăsa pete sau un reziduu de cauciuc lipicios; la fel, ele pot cauza

deteriorarea marginilor;

- Dacă se utilizează careva tip de clame (agrafe, clipsuri), puneți între clame și pagină un patrat de hârtie, de exemplu - hârtie pentru scopuri de arhivare, sau un pătrat din poliester. Aceasta se face pentru a evita tensionarea cauzată de marginile clamelor, care poate duce la deteriorarea paginii.

Vitrine pentru expoziții

- Cele mai sigure pentru colecții sunt vitrinele fabricate din sticlă și metal;

- Evitați să așezați colecțiile direct pe suprafețele din vitrine, fie că este vorba de sticlă, metal, lemn sau țesătură. Plasăți colecțiile pe o placă mată de plastic sau pe un suport;

- În cazuri separate vitrinele au un compartiment special pentru gel de silice, (desicantul care reduce umiditatea într-un mediu închis). Aceasta nu este obligatoriu în cazul expunerii materialelor pe termen scurt, cu excepția cazului în care vitrina de expoziție este într-un spațiu cu umiditate excesivă sau sunt expuse forme de documente extrem de sensibile (de exemplu, pagini unicate de pergament).

Aspecte generale cu privire la rafturi

- Așternerea de desubt a cartonului de arhivă protejează colecțiile de contactul direct cu metalul ruginit, în special în locurile unde vopseaua se decojește sau suprafețele de lemn;

- Pentru a asigura condiții de siguranță pentru transportarea cărților pe scări utilizați cutii mici, de carton sau de plastic, cu mânere, preferabil formă cubică (coșurile poștale, utilizate în SUA).

Depozitarea stampelor și / sau a altor formate grafice

- Împlerea excesivă a rafturilor cu postere, printuri sau alte documente mari este foarte dăunătoare - legătura de documente se desface la margine din cauza că raftul e mai îngust și nu susține toată legătura;

- Pentru obiectele de artă grafică cea mai bună investiție de valoare sunt dulapurile speciale cu sertare orizontale. Depozitarea documentelor grafice în dulapuri cu sertare orizontale este recomandabilă pentru hărți și alte formate mari. Dulapurile, de obicei, au suprafețele spoite cu cel mai corespunzător material - pulbere de oțel. Valorificați

orice posibilitate de obținere a dulapurilor cu sertare orizontale. Uneori se poate face rost de dulapuri de la organizații și companii care și-au digitizat materialele și nu mai au nevoie de ele;

- Dacă la momentul actual nu este posibil de achiziționat dulapuri orizontale, pentru a stoca seturi de material grafice cu grosimea de 5-7,5 cm se pot folosi cutii de carton (boxe) de mărimea potrivită;

- Puneți o fâșie suplimentară de carton gofrat în partea de jos a cutiei de carton pentru a mări rigiditatea;

- Pentru sporirea rigidității și pentru a evita îndoirea și căderea de pe raft, luați în considerare utilizarea materialelor de „umplură” (în cazul, în care nu este posibilă confecționarea cutiilor);

- Pentru a proteja colecția de praf și lumină acoperiți partea superioară a raftului (în cazul, în care nu este posibilă confecționarea cutiilor);

- Stampele separate pot fi plasate într-un dosar de carton de arhivă sau hârtie grea. Stampele care se păstrează în rulouri pot fi aplatizate și păstrate în formă orizontală. Procedura de umidificare și îndreptare se învață la cursurile specializate de conservare.

Depozitarea albumelor de muzică

- Foliile/mânele transparente din poliester vor fi utile pentru protejarea copertei discurilor de muzică. Aveți grijă să utilizați produse confirmate de calitate - de film poliesteric pur sau polipropilenă fără careva adaosuri sau spoire. Alte materiale plastice pot deteriora colecțiile.

Depozitarea cărților rare

- Soluția ideală pentru păstrarea cărților rare constă în confecționarea cutiilor (boxelor) individuale neacide, ajustate la dimensiunile documentului;

- Se pot folosi și cutii, standard în care se creează spații personalizate pentru document;

- În cazul, în care nu este posibilă confecționarea cutiilor, plasăți o fâșie de carton rigid gofrat între volume, care va proteja copertele de abraziune;

- La plasarea în cutii, oferiți prioritizare documentelor cu elemente vulnerabile, cum ar fi cotorul lipsă sau dezlipit.

Achiziționarea unui cărucior pentru secția de Carte veche și rară va servi unui scop dublu: în primul rând, în calitate a unui spațiu de „odihnă” pentru documentele care sunt selectate de pe rafturi; și, în al doilea rând, pentru transportarea cărților rare către și de la spațiile de expoziție.

Întreținerea spațiilor de depozitare

- Cântăriți nevoia de a păstra spațiile de depozitare curate cu riscul unei frecvențe prea dese de manipulare a colecțiilor;

- Luați în considerare aspirarea cu us-tensile mici sau micro în jurul colecțiilor de pe rafturi pentru a evita mișcarea lor frec-ventă;

- Achiziționarea sau confecționarea unui sau a câtorva cărucioare va servi scoaterii în siguranță a colecțiilor atunci când este necesar;

- Aveți grijă la utilizarea apei sau soluțiilor pentru curățarea umedă în jurul colecțiilor. Păstrați o zonă de delimitare de 2,5 cm între apă/soluție pentru curățare și zona colecțiilor. Nu depozitați găleți cu apă sau apă cu soluție de curățat în zona de de-pozitare.

Condițiile mediului

Monitorizarea

Luați în considerare modernizarea echi-pamentului de măsurare a temperaturii și a umidității relative; treceți la modele de măsurare digitale. Acest lucru oferă posi-bilitatea de a analiza tendințele de bază și, totodată, vă va oferi o înțelegere mai clară a perioadelor de timp și a spațiilor unde riscul pentru colecții este mai mare.

Climatizare

- Folosiți la ferestre ecrane subțiri de protecție care reduc gradul de pătrundere a prafului și a funinginii. Ele vor fi utile, spre exemplu, în timpul verii, când ferestrele se deschid pentru a intensifica circulația aer-ului și a îngădui pătrunderea unui aer mai rece;

- Acordați atenție ajustării temperaturii pe timp de iarnă. Setarea în încăperi a unei temperaturi mai joase va ajuta la proteja-rea de suprauscare a colecțiilor;

- Străduiți-vă să mențineți în marea majoritate a timpului umiditatea relativă între 30% și 55% în zonele de depozitare a cărților ;

- Evitați coborârea sau ridicarea excesivă a umidității relative (sub 25% și peste 60%). Această evitare este primordială, mult mai importantă decât eforturile de a menține umiditatea relativă la un parametru con-stant pe tot parcursul anului;

- Utilizați cutiile care încetinesc impac-tul produs de fluctuația umidității relative.

Climatizarea în secția Carte veche și rară. Sistemul de încălzire, ventilare și aer condiționat

- Luați în considerare dacă este nevoie de umidificare. Înregistrați umiditatea rela-tivă în sezonul uscat și porniți umidificatorul numai după confirmarea umidității la nive-le excesive, când aerul este foarte uscat.

- Dacă instalați sistemul de aer condiționat în colecția de carte veche și rară, acordați o atenție deosebită posibilităților de control a umidității relative. Umidifica-rea este binevenită dacă aerul este uscat, dar ea vine cu mai multe riscuri în cazul în care umidificatorul are o funcționare defectuoasă;

- Colecția de Carte veche și rară repre-zintă cel mai important spațiu care necesită o monitorizare amănunțită. Monitorizarea permite identificarea zonelor care devin ex-cesiv de reci și umede. Cel mai recomanda-bil ar fi identificarea tendințelor, mai ales că echipamentele moderne permit să faceți aceasta și online. Dar, dacă acest lucru nu este posibil, verificați echipamentele de mă-surare în mod regulat;

- Verificați, dacă există picături de apă sau semne de condensare în zonele cele mai apropiate de conducta prin care aerul răcit și umidificat intră în depozit;

- Dacă umidificatorul este separat de condiționar, întrebați producătorul dacă el poate fi oprit în anotimpurile când nu este necesar pentru a evita supra-umidificarea;

- Asigurați-vă că BRNM are posibilita-tea de a obține o deservire imediată pentru a opri echipamentele de umidificare sau a reduce gradul ei.

Zonele de depozitare cu risc de ume-zeală

- Colecțiile și suprafețele de construcție, care demonstrează semne de mucegai vor prezenta un risc continuu atât pentru con-servare, cât și pentru sănătatea personalului;

- Luați în considerare plasamente mai sigure pentru aceste colecții. Există săli de lectură sau porțiuni a sălilor de lectură mai puțin utilizate, care pot fi transformate în rafturi și folosite pentru depozitarea colecțiilor;

- Pentru a permite circulația aerului păstrați colecțiile la minim 10 cm pe podea și câțiva centimetri distanță de pereții umezi;

- Utilizați ventilatoarele de podea pentru a organiza circulația aerului unde este posibil. Nu folosiți ventilatoare în zonele în care mucegaiul este activ pentru a evita răspândirea sporilor;

- Dacă nu este posibil să mutați colecții întregi, luați în considerare mutarea celor mai valoroase colecții într-o locație mai bună.

Digitizarea

Susținem eforturile BNRM de a investi în procesul de digitizare, urmărind scopul de a face colecțiile sale mai accesibile atât pentru publicul larg din Moldova, cât și cel internațional. Este oportun să manifestăm prudență, să recunoaștem riscurile acestui proces și să facem eforturi pentru a diminua riscurile de deteriorare, deoarece pe parcursul oricărei operațiuni de scanare pot apărea anumite daune, iar documentele originale sunt neînlocuibile.

- Continuați să utilizați elemente-suporturi unghiulare pentru scanarea materialelor legate când aceasta este posibil. De ex, suportul unghilar pe care îl are echipamentul de scanare Atiz din secția "Colecții digitale" a BNRM. Evitați, atunci când este posibil, scanarea cărților în poziția orizontală.

- Captarea imaginilor din partea de sus a documentului este întotdeauna mult mai preferabilă decât scanarea imaginilor din partea de jos, când, pe de o parte, documentul este așezat pe orizontală, și pe de alta, este necesară inversarea documentului. Dacă nu este posibilă scanarea de sus, minimalizați riscurile posibile în procesul de utilizare a scannerelor orizontale. Folosiți în permanență reguli optime de scanare și manevrare cu documentele, pe care operatorii, eventual, le pot învăța la un training special sau la o lecție instructivă. Astfel de lecții - de manevrare cu multă prudență a

documentelor, - trebuie organizate pentru toți operatorii noi de scanare, precum și pentru orice alt personal nou al bibliotecii. Lecțiile instructive la subiectul dat ar fi un plus excelent pentru practicile necesare la locul de muncă.

- Elaborarea unui program general de scanare al Bibliotecii, o parte integrantă a cărui va fi procesul de revizuire a stării tuturor materialelor care urmează a fi scanate. Revizuirea este efectuată, de preferință, de către un conservator instruit; ea va permite identificarea elementelor, care nu pot fi scanate din cauza nerespectării condițiilor de siguranță - caz, în care aceste elemente ar trebui retrase din lista de scanare. În acest fel, va exista o oportunitate de a stabili riscurile sau de a face o altă listă cu documente care necesită o atenție deosebită înainte de scanare.

- Existența unui proiect de digitizare, includerea în planul de lucru a proiectului a etapei de revizuire a stării documentelor oferă, de asemenea, posibilitatea de a planifica și realiza confecționarea dosarelor și/sau cutiilor, pentru obiectele care necesită un grad de protecție mai înalt.

Managementul situațiilor de urgență

BNRM dispune de facilități suficient de bune pentru păstrarea colecțiilor; pe lângă aceasta, personalul este foarte vigilent în ceea ce privește scurgerile de apă și daunele posibile a colecțiilor. Venim cu următoarele sugestii, care ar putea fi pe viitor incluse în calitate de politici și/sau pregătiri pentru incidente.

- Cea mai ușoară metodă de oprire a focarelor de mucegai din cărțile umezite constă în congelarea cărților. Astfel, achiziționarea unui congelator nou, mic (de tip „chest-type freezer”), ar fi de mare folos. De asemenea, el poate fi folosit pentru a face față infestării cu insecte a colecțiilor de ziare și reviste, prin separarea în pungi sigilate a legăturilor, pe care le suspectați de contaminare și plasarea lor în congelator pentru cel puțin 2 săptămâni;

- Cărțile, afectate de mucegai, care a devenit inactiv după uscarea lor, pot fi curățate în afara instituției, pe vreme senină, folosind perii și cârpe moi de bumbac. Personalul, care curăță documentele, trebuie să se protejeze cu mănuși de nitril, ochelari și o mască de praf; la fel, personalul ar trebui să-și protejeze îmbrăcămintea sau să o spele după curățarea urmelor de mucegai;

– Documentele nu trebuie returnate în spații umede și neventilate, care permit sau înca mai continuă să permită dezvoltarea mucegaiului. Achiziționarea unui ventilator de podea pentru sporirea circulației aerului în zonele vulnerabile la mucegai ar fi, de asemenea, o investiție înțeleaptă;

– Experiența noastră ne spune, că evitarea tratării chimice a mucegaiului nu face cărțile mai vulnerabile la mucegai; condițiile de mediu, care creează mucegaiul pot fi controlate prin:

- a) O carantină a documentelor afectate;
- b) O circulație a aerului;
- c) Prin o monitorizare periodică.

Siguranța sporită a întreruperii tratamentului chimic al mucegaiului este un beneficiu, avantajele cărui se răsfrâng cât asupra documentelor, atât și asupra sănătății personalului;

– În cazul incidentelor în urma cărora cărțile se umezesc, în blocurile cărților umede se introduce hârtie absorbantă pentru a accelera procesul de uscare. Plasați cărțile umede în zone cu circulație lină a aerului și, în același timp, monitorizați-le pentru implicații la momentul oportun. Implicațiile sunt cu scopul minimizării distorsiunii și remodelării lor. Faceți aceasta în timpul us-

cării, care poate dura câteva zile, atunci când este posibil. Scoateți hârtia absorbantă în momentul când devine saturată. Pentru scopurile date poate fi utilizată hârtia de ziar, care se vinde în role. De obicei, ea este disponibilă în majoritatea țărilor și are un preț accesibil. Alte opțiuni mai scumpe sunt hârtia blotter sau Tek-Wipe, care au un grad de absorbție mai mare și sunt reutilizabile;

– Un beneficiu pentru BNRM ar constitui elaborarea unui Plan de urgență la nivelul personalului corespunzător, implicând custodele colecțiilor în procesul de planificare;

– Crearea unei rețele de sprijin și suport cu participanții din regiuni ar fi, de asemenea, un instrument de protecție împotriva unor pierderi mai mari, cum ar fi, de exemplu, în cazul unui eveniment cu pagube în cadrul unei instituții;

– Suportul metodic pentru organizarea discuțiilor ocazionale cu privire la Planurile de urgență poate aduce beneficii participanților interesați din regiuni. Informațiile pot fi partajate într-o astfel de rețea, iar participanții vor fi capabili să acorde sprijin reciproc în caz de inundații, incendii sau alte catastrofe, care afectează colecțiile și activitățile instituțiilor infodocumentare.

Anexa nr. 2

Proiectul „Hrisoavele basarabene și alte documente istorice din sec. XIX” 01.10.2017 - 30.09.2019

Deținător al colecției: Biblioteca Națională a Republicii Moldova

Datare: sec. XIX

Materiale componente: Hrisoavele / Actele basarabene sunt tipărite pe hârtie manuală cu cerneală neagră

Volum colecție: 200 documente, cca 400 pagini, marimea A3

Scopul proiectului : Prezervarea colecției „Hrisoave basarabene” din cadrul secției Carte veche și rară a BNRM

Durata proiectului: 01.10.2017 - 30.09.2019

Administrarea proiectului: Liga Bibliotecarilor din Republica Moldova „Alexe Rău”

Starea inițială de conservare a colecției

- Fragilitatea sporită a suportului papetar;
- Depuneri provenite din degradarea suportului component, halouri de umiditate, îmbrunire;
- Rupturi, îndoituri și lacune cauzate de factorii de degradare specific mediului de păstrare neadecvat;
- Deformări și plieri a hârtiei produse în mod aleatoriu, urme de arsură, pete de murdărie;
- Urme de atac xilofag, prezența petelor de mucegai în structura hârtiei;
- Urme de ceară – atât pe față, cât și pe verso-ul filelor.

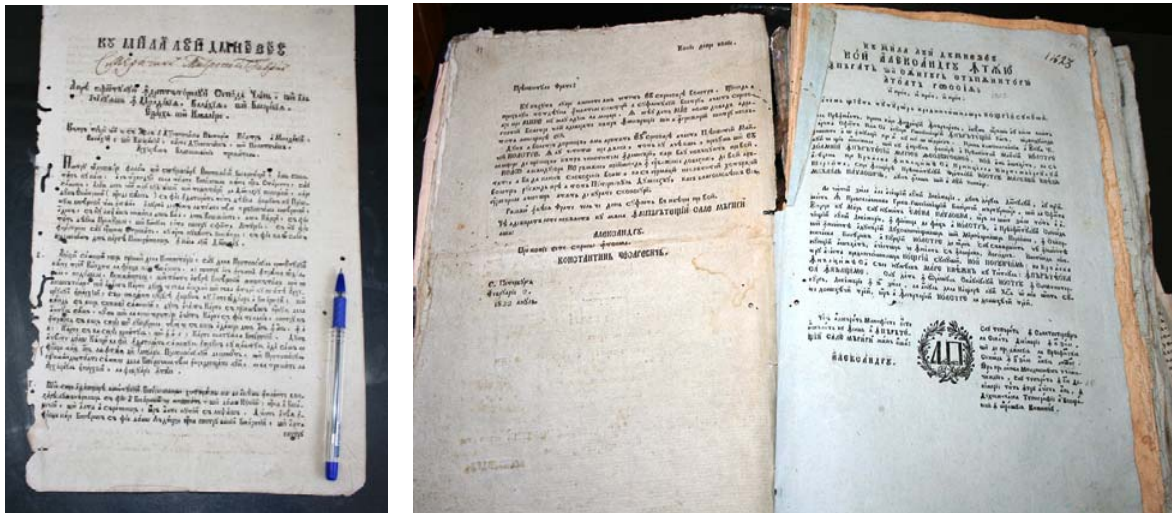

Foto 1, 2 : Hrisoavele Basarabene înainte de restaurare

Intervenții de conservare-restaurare

- Studierea stării fizice a documentelor, evaluarea individuală a integrității fiecărui document și identificarea gravității deteriorărilor
- Completarea fișei de conservare pentru fiecare exemplar în parte
- Aplicarea procedurilor de conservare-restaurare: curățarea mecanică cu guma;

completarea zonelor lipsă cu hârtie japoneză; eliminarea surplusului de hârtie și finisarea ancorării; presarea între filtre uscate a filelor restaurate; confecționarea cutiilor protectoare.

- Crearea unui mediu sigur pentru depozitarea lor;
- Organizarea spațiului adecvat de expunere;

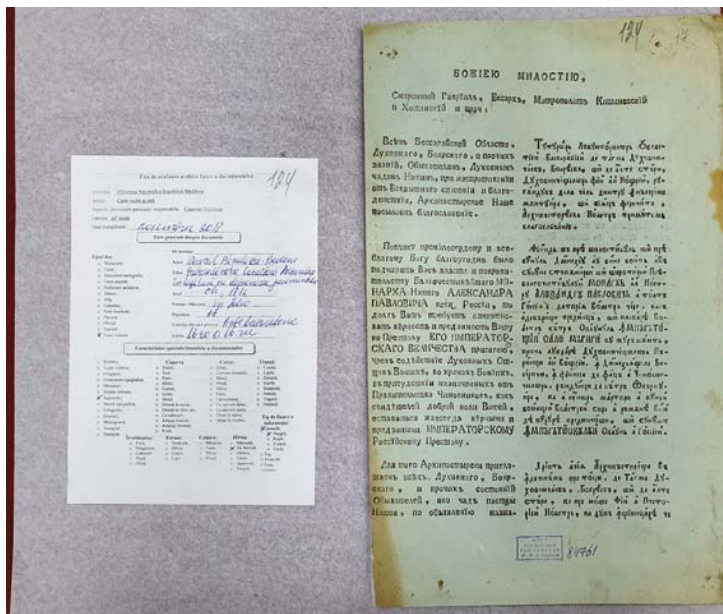

Foto 3: Hrisoavele basarabene după intervenție

Rezultatele proiectului

- 200 “Hrisoave basarabene” restaurate
- 25+ bibliotecari specialiști instruiți în domeniul prezervării în cadrul a 2 ateliere cu specialiștii Bibliotecii Congresului SUA

și a unei mesei rotunde cu specialiștii Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (75 participanți, 4 trainerii internaționali);

- Obținerea informațiilor complexe privind conservarea patrimoniului documentar;

- Promovarea patrimoniului în general și a patrimoniului mobil al Bibliotecii Naționale;
- Acumularea experienței necesare în domeniul organizării spațiilor expoziționale speciale și expunerea documentelor de valoare;
- Dotarea cu condiționere (3), umidificatoare (3), hidrometre (2) și aspirator (1)

- a depozitului cărților vechi și rare;
- Dotarea cu mobilier expozițional a secției Carte veche și rară a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova;
- Dotarea cu cameră de dezinfecție (1), cutter (1) și aspirator (1) al Centrului tehnic de conservare și restaurare a documentelor a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova

Foto 4,5: Mobilierul de expoziție

Beneficiarii instituționali ai atelierelor de instruire:

Biblioteca Națională a Republicii Moldova
 Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă”
 Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”
 Serviciul de Stat de Arhivă al Republicii Moldova
 Camera Națională a Cărții din Republica Moldova
 Biblioteca Științifică Medicală a Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițeanu”
 Biblioteca Științifică a Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți

Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” a Academiei de Științe a Moldovei
 Biblioteca Centrală Universitară de Stat din Moldova
 Biblioteca Republicană Științifică Agricolă a Universității Agrare de Stat din Republica Moldova
 Muzeul Național de Artă al Republicii Moldova
 Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală
 Muzeul Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu”
 Muzeul Pedagogic Republican.